

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูสายน้ำแม่ทะลบและการบริหารทรัพยากรป่าไม้โดยวิถีชีวิตคนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบ กลุ่มน้ำแม่ทะลบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันประกอบไปด้วย คนพื้นที่สูง และคนพื้นที่ราบ กลุ่มน้ำแม่ทะลบ องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานราชการ ในการดำเนินการฟื้นฟูสายน้ำแม่ทะลบซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ตำบลแม่ทะลบ การศึกษาในครั้งนี้ได้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปี 2544 - 2546 โดยได้การศึกษาสำรวจข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ รวมทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตในการจัดการป่า โดยเน้นการนำเอาวิถีชีวิตคนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบกลุ่มน้ำแม่ทะลบมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานแก้ไขปัญหากล่าว เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนในการฟื้นฟูสายน้ำแม่ทะลบและการบริหารทรัพยากรป่าไม้โดยวิถีชีวิตคนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบกลุ่มน้ำแม่ทะลบ

ซึ่งผลการศึกษาโดยการสำรวจข้อมูลเกี่ยวข้องกับทรัพยากรกลุ่มน้ำแม่ทะลบนั้นพบว่าตำบลแม่ทะลบเป็นทิวเขาของผืนน้ำที่ทอดยาวตามแนวตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำฝาง น้ำกก และน้ำลาว พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาที่มีความสูงสลับกับอยู่ทางทิศตะวันออกซึ่งติดกับจังหวัดเชียงราย ส่วนที่เหลือจะเป็นที่ราบลุ่มที่ใช้ในการเพาะปลูกและทำสวน ซึ่งมีอาณาเขตทิศเหนือติดกับ อำเภอฝาง ทิศใต้ติดกับ ตำบลศรีดงเย็น ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอฝาง และอำเภอแม่สรวย จ.เชียงราย ทิศตะวันตกติดกับ ตำบลปงคำ ในตำบลแม่ทะลบมีประชากรจำนวนหมู่บ้านในการปกครอง 10 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,762 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,764 คน มีน้ำตก 10 แห่ง มีหนองน้ำ 6 แห่ง มีลำห้วย 15 แห่ง คลอง 6 แห่ง มีพื้นที่ทั้งตำบลรวม 450,357 ไร่ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ประกอบไปด้วยชนบนพื้นที่สูงได้แก่ชาวเขาเผ่าลาหู่ ลีซอ คนพื้นที่ราบเป็นคนพื้นเมือง ประกอบอาชีพการทำไร่ ทำสวน ได้แก่ การปลูกข้าว มันฝรั่ง กระเทียม หอมแดง ข้าวโพด พริก และมีสภาพปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดกับทรัพยากรธรรมชาตินั้นประกอบไปด้วย

1. การลักลอบตัดไม้เพื่อการค้า
2. การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร
3. ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากร
4. ขาดการประชาสัมพันธ์
5. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เพียงพอ

6. ปัญหาแหล่งน้ำขาดการดูแล
7. ขาดแหล่งน้ำในฤดูแล้ง
8. ขาดการติดตามผลการดำเนินงาน
9. วัฒนธรรมประเพณีขาดการส่งเสริมและดำเนินการ
10. การขาดการประสานงานระหว่างงานที่เกี่ยวข้อง
11. ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ดังนั้นจึงได้ร่วมกันศึกษาวิถีชีวิตหรือองค์ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรวิถีชีวิตหรือองค์ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่โดยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ได้มีการจัดการในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่อดีตกาลแล้ว โดยพบว่าในเรื่องของการเพาะปลูกนั้นชาวเขามีการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้ดินได้มีการพักและให้พืชได้แปรสภาพเป็นปุ๋ยให้กับดิน รวมทั้งการจัดตั้งกฎระเบียบในการตัดต้นไม้ที่ในบริเวณแหล่งต้นน้ำ การจัดระบบน้ำนั้นได้มีการวางระบบการจัดการน้ำในรูปเหมืองฝาย ส่วนการฟื้นฟูนั้นได้มีหลักศาสนาใช้ในการป้องกัน เช่นการประกอบพิธีการบวชป่า และการปลูกป่า การจัดแบ่งพื้นที่ป่าใช้สอยและป่าต้นน้ำ หรือการประกอบพิธีการขอฝนในกรณีที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาล และการเลี้ยงผีตามไร่นาหรือเหมืองฝาย ดังนั้นจึงได้นำเอาความรู้ที่มีอยู่มาสู่แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรโดยวิถีชีวิตคนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่ทะลบประกอบไปด้วย

1. แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสายน้ำแม่ทะลบ
2. แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรตำบลแม่ทะลบซึ่งประกอบไปด้วย การอนุรักษ์การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์
3. แนวทางการดำเนินงานสร้างกลไกในการดำเนินงาน

ซึ่งผลจากการดำเนินงานพบว่า การดำเนินการฟื้นฟูสายน้ำแม่ทะลบสามารถดำเนินงานได้ แต่ในการดำเนินงานนั้นจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีกระบวนการดูแลรักษาทรัพยากรอยู่แล้วเพียงแต่ขาดโอกาสในการดำเนินงานรวมทั้งยังขาดการดำเนินงานร่วมกันในทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นรายงานวิจัยฉบับนี้จึงเสนอรวบรวมประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านโดยคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ